

ESCOLA DE PARES I MARES. IES LA ROMÀNICA: Suport a l'acció educativa familiar i element dinamitzador de la comunicació i la participació de les famílies al centre educatiu.

José Mª Lahoz García. Psicopedagog de l'IES La Romànica de Barberà del Vallès

Amb la col·laboració de

Francina Salavert Casamor. Pedagoga Terapeuta de l'IES La Romànica de Barberà del Vallès

RESUMEN

“Escuela de Padres y Madres IES La Romànica. Apoyo a la acción educativa familiar y elemento dinamizador de la comunicación y la participación de las familias en el centro educativo”

La crisis de valores, los nuevos tipos de familias, la falta de conciliación entre la vida laboral y familiar y otras circunstancias no menos importantes, han producido un cierto desajuste entre la acción educativa familiar i la acción educativa de los centros docentes. La consecuencia es una cierta ineficacia educativa que conviene corregir compartiendo los objetivos, estrechando la cooperación entre las familias y los centros educativos y mejorando las habilidades de los agentes educativos.

La Escuela de Padres y Madres pretende dar respuesta a este reto y este artículo quiere ser instrumento de sensibilización para otros centros y para otras familias. En él se exponen las razones que nos impulsaron a iniciar estas actividades, los procedimientos y materiales usados, los resultados obtenidos, los proyectos futuros y las estrategias previstas para exportarlo a otros centros.

ABSTRACT

“IES La Romànica” Parents school

Support to the family's education action and strengthen the communication and participation of the families in the education center.

The crisis on the values, new family types, the lack of conciliation between work and family life, and some other circumstances, have caused some misalignment between family and education centers regarding the educational action. The consequence: some educational ineffectiveness that must be corrected by sharing the objectives, and bringing together the cooperation between families and the education centers, also improving the education skills of the educational agents.

The parent's school tries to address this challenge, and this essay wants to be the instrument to reach other education centers and other families. It's exposed the reasons that pushed us to start these activities, the procedures and materials used, the achieved results, future projects and strategies to export it to other education centers.

ELS ORÍGENS

Els nostres alumnes presenten dificultats significatives per adaptar la seva conducta a l'ambient escolar, la seva motivació per aprendre és un valor en descens, la relació entre ells és, en moltes ocasions, “difícil”. (Segurament aquests fets resulten familiars al lector).

Això és el que podíem constatar ara fa quatre anys en el nostre institut i, segurament, no és molt diferent del que podríem trobar en molts dels centres de secundària.

Quan en el Departament d'Orientació del nostre centre es van analitzar els factors que podien condicionar aquesta realitat, es va evidenciar que no existia massa coordinació entre els tres agents educatius que guien l'educació dels nostres joves: la família, el centre educatiu i l'ambient social general. Més aviat teníem la sensació que allò que intentaven construir des de les nostres classes es desfeia des dels altres àmbits.

Podem constatar que moltes famílies no atorguen als estudis la importància que atorguem en els centres educatius, així, mentre uns els considerem com a instrument imprescindible per a el desenvolupament personal i per la integració social futura, els altres transmeten la idea que és més fàcil obtenir èxit per altres camins encara que no siguin tan ortodoxos. Així mateix, la manca d'aspiracions que mostren alguns alumnes pot ser fruit de la manca d'aspiracions i el conformisme que algunes famílies transmeten als fills. No és d'estranyar que el “Informe Pisa 2003” relacioni el fracàs escolar i en nivell socioeconòmic familiar baix com a causa més significativa, subratllant que en els sectors socioeconòmics més elevats es transmeten nivells d'aspiracions més elevats.

També hem pogut constatar que els nivells d'exigència personal, disciplina i autoregulació que exigim als nostres alumnes no es corresponen als demanats pels seus pares que, preocupats perquè no els falti de res, no disposen del temps i la dedicació necessaris per estimular la seva formació i entrenar els seus hàbits.

I, finalment, quan arriben les situacions de crisi i de fracàs, els pares i les mares no disposen de les habilitats educatives necessàries per fer front a aquestes situacions especials, cosa que es complica quan, portats pel nerviosisme i l'angoixa, atribueixen el fracàs dels fills a la ineficàcia dels professors i a la influència dels companys.

No cal insistir sobre la influència poc constructiva que transmeten altres àmbits socials circumdants, però estarem d'acord que predominen els valors del consumisme, de l'evasió, de la comoditat i, principalment, dels drets per sobre dels deures.

Després de constatar la falta de coordinació d'objectius i d'estratègies entre famílies i centre educatiu, vam considerar la necessitat de crear estructures que ajudessin a millorar la coordinació entre els tres agents educatius (família, escola i societat). Partíem de l'acció individual dels tutors i tutores com a únic vincle de coordinació.

La proposta del Departament d'Orientació de l'Institut La Romànica, va ser crear l'Escola de Pares i Mares de l'IES La Romànica. L'objectiu principal de la formació que ofereix és el de millorar l'eficàcia educativa de les famílies i, al mateix temps, incrementar la integració de les mateixes en el centre i la millora en la eficiència educativa del mateix centre. La nostra escola de pares va adoptar el lema general de: “Educar és cosa de tots”.

OBJECTIUS DE L'ESCOLA DE PARES I MARES

“L'Escola de Pares i Mares” és un intent de portar a la pràctica la idea que l'educació dels infants i dels joves és una tasca conjunta en la qual han de participar els professors/es, els pares i mares i les institucions (com a representants del conjunt de la societat).

És una activitat de formació que reuneix periòdicament a professors/es experts del centre (i en ocasions especialistes que no formen part del claustre) amb els pares i mares que tenen fills/es menors de divuit anys.

Els objectius de l'activitat són:

- **rebre informació** sobre estratègies educatives aplicables en l'àmbit familiar i **motivació** per tirar-les endavant,
- **intercanviar experiències** amb altres famílies que viuen circumstàncies semblants,
- **compartir sentiments**.

L'assistència a diferents sessions i el contacte amb alguns professors/es del centre en situacions no centrades en el fill/a permet, indirectament, **augmentar el coneixement i la confiança mutus**. Aquesta confiança genera per si mateixa actituds de col·laboració.

La participació en les activitats que ofereix l'escola de pares i mares complementa i dinamitza les altres instàncies de col·laboració i participació com són les reunions i entrevistes periòdiques amb els tutors, la col·laboració en algunes activitats escolars i la participació en l'AMPA i en el Consell Escolar.

ELS SEUS INICIS

Al nostre centre estem convençuts que l'èxit de la nostra tasca com a educadors i com a ensenyants no és possible sinó és en un context de col·laboració entre els professors/es i els pares i mares dels alumnes.

Com a conseqüència d'aquest convenciment no va resultar gens difícil obtenir el recolzament de l'equip directiu del centre i de l'AMPA per crear ara fa quatre anys "l'Escola de Pares i Mares IES La Romànica".

Al mateix temps vam iniciar contactes amb la inspecció per intentar incloure les activitats formatives amb els pares i mares com a hores de docència dels professors/es, cosa que va ser denegada ja que no hi ha res previst en aquest sentit.

També vam contactar amb els responsables d'educació de l'Ajuntament de Barberà del Vallès per intentar estendre la nostra inquietud a centres de primària i de secundària de la nostra població. La resposta va ser molt positiva ja que ens han ajudat econòmicament, arribant aquest curs a finançar la totalitat de les nostres despeses, i han anat creant ofertes formatives per a pares i mares amb nens/es de totes les edats. L'acord amb l'ajuntament inclou la possibilitat que puguin participar en les activitats formatives de la nostra escola famílies amb fills/es de 12 a 18 anys que no siguin del nostre centre i a la vegada, les famílies del nostre centre poden participar en les activitats formatives que l'Ajuntament organitza a l'altre IES de la població.

La finalitat era, i continua essent, oferir a les mares i pares dels alumnes i de les alumnes del nostre centre la possibilitat de

trobar-nos i de formar-nos. Pensem que la participació en les sessions hauria de ser una exigència per a cada pare i per a cada mare conscients de la importància de l'educació dels fills i de la dificultat que representa avui dia.

Així doncs es va de dissenyar una programació de continguts, unes sessions de treball amb les famílies, uns documents escrits i unes estratègies de difusió entre les famílies i entre el professorat.

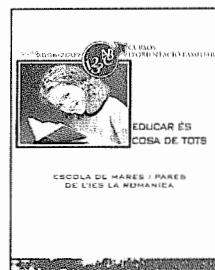
Des de l'inici vam intentar fer una oferta de qualitat tenint cura de tots els detalls, per la qual cosa van fer un inici progressiu. Així el primer any l'oferta es va restringir a les famílies dels alumnes de primer curs d'ESO. El segon any seria pels de primer i segon curs, el tercer any per als de primer, segon i tercer i així successivament. Tanmateix les activitats de treball es concretarien exclusivament en sessions de treball o reunions dels pares i mares amb els formadors.

A partir del tercer curs escolar vam iniciar algunes altres activitats complementàries a les sessions de treball com ara reunions d'algunes famílies per tractar temes concrets fora del centre, el préstec de llibres i la pàgina Web de l'Escola de Pares i Mares (www.xtec.cat/ieslaromanica). Actualment estem intentant donar a conèixer la "Plataforma TDAH", en especial a les famílies que tenen fills/es afectats per aquest trastorn, i estem disposats a realitzar activitats conjuntes amb aquesta institució.

PROCEDIMENT DE TREBALL

Les activitats formatives que impartim, i que formen un curs d'orientació familiar bàsic, es concreten fonamentalment en sessions trimestrals de famílies amb dos o més professors/es experts o especialistes si convé. Acostumen a tenir lloc al mateix institut entre les 19,30 i les 21,15 en dimarts, dimecres o dijous, segons els anys.

La nostra iniciativa té la vocació d'arribar a totes les famílies i ésser un instrument formatiu dinàmic i adaptat a les necessitats del nostre centre. Encara que som realistes i sabem que costa molt aconseguir que els pares i mares vinguin al centre i molt més que participin en qualsevol activitat formativa, no renunciem a la idea que ens interessa la participació de tots/es i cadascun/a i que serà més eficaç quant més famílies participin. Per tant el nostre primer objectiu és aconseguir que vinguin a les sessions de treball, el segon que continuïn assistint i participant i el tercer que les activitats de la nostra escola siguin profitoses per l'èxit educatiu familiar i institucional.

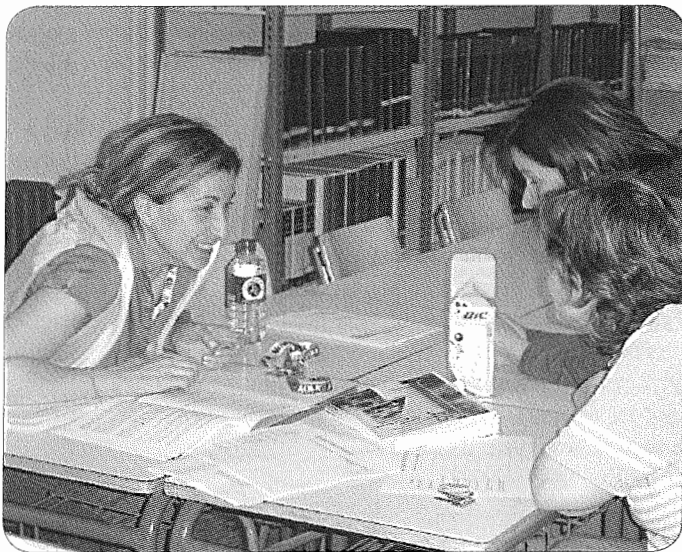

Per aconseguir-ho desenvolupem tot un seguit d'actuacions:

- **Accions publicitàries de sensibilització:**
 - A la reunió inicial amb les famílies de 1r curs d'ESO se'ls ofereix informació subratllant la seva utilitat, amb una presentació audiovisual de Power Point.
 - També, en la primera reunió de curs amb el tutor/a se'ls

facilita el programa.

- L'ajuntament envia a cada família un Díptic convidant-los a participar i l'IES els invita per mitjà d'una carta d'inscripció.
- I a les famílies especialment necessitades de suport i orientació, una vegada detectades, se les convida d'una manera personal per mitjà del tutor/a, del departament d'orientació o des de la instància del centre que pugui conèixer la necessitat.
- **Estratègies de motivació per estimular la continuïtat:**
 - Es fa una preparació de les sessions molt acurada de manera que siguin eficaces, pràctiques i identificadores per a les mares i pares.
 - S'utilitzen mitjans audiovisuals, especialment presentacions Power Point, per tal d'acompanyar les exposicions informatives, o pel·lícules per il·lustrar o presentar casos.
 - A cada sessió, es dona una carpeta amb els documents escrits necessaris i amb una publicació en forma de folletó que recull i amplia els conceptes tractats amb la finalitat que puguin evocar-los, repassar-los més endavant o compartir-los amb altres persones. Es té una cura especial en la presentació d'aquests materials.
 - Per tal de crear un ambient més distès, s'ofereix algun detall a cada sessió, com ara bombons o pastes.
 - A les famílies que han assistit regularment al curs se'ls obsequia amb un audiovisual sobre "els primers dies del seu fill o filla en els centre".

- **Metodologies actives en les sessions de treball amb les famílies:**

La participació activa de les persones en les sessions formatives és un instrument fonamental d'aprenentatge, però en el nostre cas, és més necessari encara si volem aconseguir objectius com intercanviar experiències i compartir sentiments. És per això que intentem que cada sessió de treball amb famílies inclogui totes aquestes actuacions, encara que no necessàriament en aquest ordre:

- Una presa de contacte oberta que estimuli la confiança dels assistents i els animi a expressar-se.
- Ús de mitjans audiovisuals per tal de presentar els conceptes o casos de manera més directa i entenedora.
- Exposició de conceptes per part d'un professor/a expert o un especialista oferint la possibilitat de dialogar o

preguntar i animant a fer-ho.

- Es dona un folletó amb el contingut per tal de que puguin seguir les explicacions o interpellacions sense preocupar-se de prendre notes o podent revisar conceptes explicats.
- Dinàmiques actives d'intercanvi: estudi de casos, Philips 6/6, simulacions de casos, debats, treballs en grups reduïts dins la sessió o en reunió de petit grup en dia diferent, etc. Aquest tipus d'activitats estimulen d'una manera especial la participació de tots ja sigui al treballar en grups reduïts, cosa que anima a tots a aportar les seves opinions i inquietuds, o en fer-ho en simulacions o estudi de casos ja que permet un major nivell de desinhibició en treure la component personal del tema.
- Intentem que concretin algun aspecte per aplicar-lo i valorem l'eficàcia en la següent sessió.
- **Activitats de formació i col·laboració en les quals els formadors/es són professors/es del mateix centre en la majoria dels casos, encara que amb la participació d'alguns experts si els temes ho aconsellen.**

El fet que la major part dels formadors siguin professors del claustre del mateix centre és un punt clau de la nostra proposta. És el fet de participar en activitats de formació conjuntament amb les persones que a la mateixa vegada coneixen al fill/a i són professors, el que constitueix font de posteriors vincles i col·laboracions. Conèixer-nos estimula la confiança mútua.

Informem de manera puntual als tutors de cada activitat de l'escola de pares i mares i de la participació de les famílies de la seva tutoria i ells, per la seva part, dirigeixen les famílies més necessitades cap a les activitats d'orientació. Els fem arribar tots els documents escrits i folletons i, evidentment, els convidem a assistir a les reunions que considerin oportú.

Per tal de facilitar la participació dels pares i mares es fa una proposta de participació que pot revestir tres modalitats:

Curs extensiu: Les famílies assisteixen a les tres sessions recomanades (una cada trimestre) segons el curs del fill/a. El següent curs participaran en tres més i així successivament. D'aquesta manera durant els quatre cursos de l'ESO completen el programa de formació.

Curs intensiu: Les famílies assisteixen a les totes sessions en el primer curs, excepte la d'orientació professional que aconsellem fer-la a tercer o quart curs.

Curs a la carta: Les famílies assisteixen a les sessions recomanades segons el curs del fill/a i alguna altra que, pel seu contingut, els interessi especialment.

El temari dels cursos de formació bàsic inclou els següents temes: NIVELL 1 (*Adreçat a pares i mares dels alumnes de 1r curs d'ESO*).

- **"Autoritat i educació"** (*Com exercir l'autoritat perquè esdevingui un instrument educatiu. Errors que fan perdre autoritat*).
- **"Les actituds violentes dels adolescents"** (*Causes de les conductes agressives. Actuacions en l'àmbit escolar, familiar i terapèutic*).
- **"Responsabilitat i autonomia dels fills"** (*L'exigència dels pares és compatible amb la llibertat dels fills? La responsabilitat s'assoleix restringint els ajuts dels pares?*)

NIVELL 2 (*Adreçat a pares i mares dels alumnes de 2n curs d'ESO*).

- **"Motivació i aprenentatge"** (*Com estimular la curiositat intel·lectual, els hàbits d'estudi i l'interès per aprendre*).

- **La comunicació entre pares i fills**” (*Anàlisi de les pròpies emocions i sentiments. Com educar-nos i millorar el control de les emocions.*)
- **“Educació sexual dels fills/es**” (*Informació necessària, educació de la responsabilitat en relació a les relacions sexuals. La sexualitat en relació amb sentiments, l’amor.*)

NIVELL 3 (*Adreçat a pares i mares dels alumnes de 3r curs d’ESO.*)

- **“L’educació dels fills i les crisis familiars**” (*Impacte de les crisis familiars en els fills. Adaptació dels fills a situacions de famílies separades o reconstituïdes. Riscos i estratègies educatives.*)
- **“Educació emocional i creixement personal**” (*Anàlisi de les pròpies emocions i sentiments. Com educar-nos i millorar el control de les emocions.*)
- **“Alimentació equilibrada i conductes de risc**” (*L’alimentació equilibrada afavoreix l’equilibri personal i el rendiment òptim. Trastorns d’alimentació: anorèxia, consum de tabac...*)

NIVELL 4 (*Adreçat a pares i mares dels alumnes de 4t curs d’ESO.*)

- **“Orientació professional**” (*L’activitat professional que interessa als fills o filles. La capacitat per estudiar i les ofertes formatives. Les sortides laborals.*)

VALORACIÓ DE L’ACTIVITAT

La valoració de l’activitat cal fer-la des de diferents punts de vista. En primer lloc convé valorar-la en relació als objectius referencials que ens vam plantejar al principi:

1. “Participació de més de 12 famílies per sessió”. (*Hem tingut sempre una participació superior que ha fluctuat entre 12 i 31 famílies.*)
2. “Fidelització de com a mínim la meitat de les famílies assistents”. (*Al voltant del 50% de les famílies assisteixen a més de la meitat de les sessions. Entenem una fidelització suficient encara que pot millorar.*)
3. “Coordinació d’aquestes activitats de formació familiar amb altres del municipi o comarca”. (*Ens sentim molt satisfets per constatar que, gràcies al nostre impuls i insistència, a Barberà del Vallès hi ha una oferta d’orientació familiar coordinada i extensiva a totes les edats dels nens/es i joves. Hi ha instàncies de coordinació i col·laboració.*)
4. “Extensió de l’experiència a altres centres educatius de primària o secundària”. (*Aquest darrer objectiu per ara no s’ha assolit ja que, encara que s’ha anat creant una oferta d’orientació familiar al municipi, ha estat fruit d’ofertes formatives de l’ajuntament, no activitats vinculades als centres com la nostra.*)

Des del punt de vista d’apropar a les famílies a activitats relacionades amb l’educació dels fills podem ressaltar el fet que, dels 360 alumnes d’ESO més o menys que teníem a l’institut el curs passat, unes 121 de les seves famílies han assistit a alguna activitat formativa.

Pel que fa a l’opinió expressada per les persones que han anat assistint en la enquesta de valoració que passem a l’última sessió, cal ressaltar opinions com ara que cal continuar, que podrien ser més llargues, que els dona seguretat en el que fan, que ajuda sentir altres opinions i experiències...

A més està augmentant significativament el coneixement i confiança entre un grup cada vegada més nombrós de famílies, alguns professors, representants de l’AMPA, equip directiu i responsables municipals d’educació. És una relació que ofereix perspectives esperançadores.

I, finalment, el que més difícil ens resulta és valorar en quina mida ha augmentat l’eficàcia educativa de les famílies. No hem trobat

cap instrument de valoració, però pensem que, en aquest context, ens resulta una mica més fàcil enfrontar els problemes.

COM INICIAR EXPERIÈNCIES SEMBLANTS EN ALTRES LLOCS

El suport i l’orientació a les famílies és una inversió que, no només pot millorar la influència educativa de les mateixes, sinó que, en la mesura que aquestes siguin més eficaces, puguin contribuir a un cert canvi sociològic el qual pugui exercir alguna influència en l’educació dels nens/es i joves. Però sabem que només serà significativa la seva influència si afecta a moltes famílies i que per tant no servirà de gaire la bona voluntat d’un centre educatiu.

Amb la vocació de crear noves inquietuds i extrapolar-ho a altres centres, vam crear tot un conjunt de materials escrits i audiovisuals que podrien adaptar-se, sense massa dificultat, a les seves peculiaritats. Els serveis educatius en podrien disposar.

D’altra banda, també hi ha la possibilitat d’arribar a acords per tal de participar una persona del nostre equip com a formador extern durant el primer any i així d’ajudar a crear l’equip del propi centre.

LLIBRE BLANC SOBRE EL SUPORT I ORIENTACIÓ FAMILIAR

En la societat d’avui dia, complexa i molt interaccionada, és probablement utòpic i ineficax intentar reduir significativament les dades de fracàs escolar a partir de mesures que afecten només a l’àmbit de les institucions educatives. Més professors/es, més oferta de formació de professorat, més ordinadors a l’escola, més hores lectives..., no semblen aportar un creixement paral·lel de l’èxit escolar. Potser caldrà iniciar noves actuacions generalitzades dins l’àmbit del suport i orientació a les famílies, l’assistència sanitària i la conciliació de la vida familiar i laboral.

Algunes línies d’estudi i actuació podrien moure’s al voltant d’aquestes idees:

- Anar creant equips d’experts en orientació familiar en general i especialitzats en algunes circumstàncies com ara separacions, maltractaments...
- Oferir, des dels departaments d’educació, en els respectius plans, formació al professorat per assolir competències com a orientadors familiars.
- Crear de manera progressiva, a mida que hi hagi professorat format, activitats de suport i orientació familiar generals o específiques (davant de determinades circumstàncies), dins dels mateixos centres de primària i de secundària. En altres paraules, que els centres tinguessin recursos i personal qualificat per oferir un veritable suport a l’acció educativa familiar. De igual manera que es doten de recursos com aules d’acollida o unitats de suport a l’educació especial, es podrien dotar d’unitats de suport a les famílies.
- Augmentar els recursos que ofereix la sanitat pública i els serveis d’assistència social per tal de poder portar a terme teràpies familiars o individuals sense llistes d’espera i suport real a algunes famílies, en col·laboració directa amb els serveis d’orientació de cada centre. Potser psicòlegs o psiquiatres de la sanitat pública o educadors socials podrien participar en actuacions de suport i orientació familiar dels centres.

En tot cas, estem convençuts que, incloure l’àmbit familiar dins de la perspectiva de la millora del sistema educatiu, no és només un nou punt de vista, sinó una exigència.

Correspondència amb l’autor: José Ma Lahoz.
Psicopedagog de l’IES La Romànica de Barberà del Vallès.
E-mail: jose_maria_lahoz@yahoo.es